

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 12 травня 2023 р. № 429-р

Київ

Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми “Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року

1. Схвалити Концепцію Державної цільової національно-культурної програми “Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року, що додається.

Визначити Державну службу з етнополітики та свободи совісті державним замовником Програми.

2. Державній службі з етнополітики та свободи совісті за участю заінтересованих органів державної влади розробити та подати у двомісячний строк Кабінетові Міністрів України проект Державної цільової національно-культурної програми “Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року.

Прем'єр-міністр України

Д. ШМИГАЛЬ

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 12 травня 2023 р. № 429-р

КОНЦЕПЦІЯ
Державної цільової національно-культурної програми
“Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року

Визначення проблеми, на розв’язання
якої спрямована Програма

Повага до етнічного розмаїття, прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України, усвідомлення значущості зваженої і всебічно обґрунтованої етнополітики вкорінені в історичному досвіді Українського народу, набутого протягом тривалої боротьби за свободу, справедливість і людську гідність. Від часів утворення Української Народної Республіки така політика є важливою складовою українського державотворення. Українцям вдалося спростувати поширене уявлення про те, що нібито піднесення національної свідомості народу спричиняє загострення його відносин з національними меншинами. Визвольні змагання ХХ століття і збройна агресія Російської Федерації проти України (далі — збройна агресія) ХХІ століття супроводжувалися консолідацією українців різної етнічної ідентичності та релігійних переконань для участі у відсічі ворогові, подоланням руйнівного впливу колонізаційних асиміляційних політик, послідовним утвердженням прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України.

Принципи належного забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України займають чільне місце у національному законодавстві незалежної України. Згідно із статтею 11 Конституції України держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин (спільнот) України. Ключова роль держави у захисті прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України передбачається насамперед Законами України “Про національні меншини (спільноти) України” і “Про корінні народи України”. Захист і забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України згідно з міжнародними, зокрема європейськими, стандартами прав людини є однією із стратегічних цілей Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119. Цілі державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України передбачають зміцнення загальнонаціональної єдності та забезпечення мультикультурності

українського суспільства, утвердження норм міжетнічної толерантності та взаємної поваги, суспільної інтеграції українського суспільства. Відповідно до визначення, запропонованого Люблянськими рекомендаціями Верховного комісара з питань національних меншин Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інтеграцію суспільства слід тлумачити як динамічний процес із залученням багатьох учасників, що сприяє ефективній участі всіх членів суспільства в економічному, політичному, соціальному і культурному житті та підтримує інклюзивне відчуття приналежності на національному та локальному рівні усіх членів суспільства.

Підтримка національних меншин (спільнот) та корінних народів України також є складовою міжнародних зобов'язань України в межах таких міжнародних документів, як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 року, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин 1992 року, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року, Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів 2007 року, Декларація Організації Об'єднаних Націй про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин 1992 року, Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 року.

Крім того, зміцнення поваги до прав людини та основоположних свобод, зокрема прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот), недискримінації осіб, які належать до меншин, і поваги до різноманітності є складовою зобов'язань України в межах Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Європейська Комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на членство у Європейському Союзі з урахуванням того, що зроблено окремі кроки, зокрема в контексті забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот): “завершити реформу правової бази для національних меншин, яка зараз готується, згідно з рекомендаціями Венеційської комісії, і прийняти механізми її негайного та ефективного впровадження”.

З огляду на зазначене поточними проблемами, на розв'язання яких спрямована Державна цільова національно-культурна програма “Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року (далі — Програма), є:

необхідність забезпечення сталих і прозорих інституцій, механізму належної міжвідомчої комунікації та взаємодії з громадськістю під час формування та реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України, що зумовлено, зокрема:

- недостатнім рівнем інституційного потенціалу компетентних органів державної влади на загальнодержавному та регіональному рівні для

забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України відповідно до Законів України “Про національні меншини (спільноти) України”, “Про корінні народи України”, міжнародних стандартів та з урахуванням регіональної специфіки;

- наявністю проблем інституційного потенціалу та стійкості громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України у перспективі їх сталого і довготривалого розвитку, посилення їх участі у формуванні та реалізації державної етнополітики на загальнонаціональному та регіональному рівні;

- необхідністю виділення державними інституціями надійних, стійких і довгострокових фінансових та кадрових ресурсів для ефективної реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України на загальнодержавному та регіональному рівні, підтримки громадських об'єднань національних меншин (спільнот) з метою надання допомоги щодо реалізації своїх ініціатив та здійснення заходів, пов'язаних із забезпеченням визначених прав, інтеграцією українського суспільства;

необхідність ефективного забезпечення та захисту прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України, що ґрунтується на принципах поваги до різноманітності, запобігання та протидії дискримінації, суспільної інтеграції відповідно до міжнародних стандартів, що додатково зумовлено:

- стабільним середнім рівнем поширеності етнічних упереджень (за шкалою Е. Богардуса) в українському суспільстві, за даними дослідження Київського міжнародного інституту соціології, який станом на жовтень 2022 р. становив 3,99 бала з 7;

- необхідністю удосконалення правового механізму для запобігання та протидії дискримінації, зокрема за етнічною, мовною, релігійною та расовою ознаками;

необхідність подолання викликів і негативних наслідків збройної агресії, яка посилила загрози і виклики збереження для унікальних етнічних культур України, нечисленні носії яких були змушені полишити території традиційного проживання внаслідок активних бойових дій і тимчасової окупації, а отже, вже не мають тих можливостей спільного збереження культури, які дає проживання поряд і постійна взаємодія. Вирішення зазначеного питання актуалізує потребу в:

- веденні обліку та можливості відновлення об'єктів та місць історичного, культурного та релігійного значення для національних меншин (спільнот) та корінних народів України, які зазнали пошкоджень;

- оновленні даних щодо демографічних змін серед національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- підтримці громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України, які провадять свою діяльність в адміністративно-територіальних одиницях, на територіях яких відбувалися бойові дії або які були деокуповані, з метою забезпечення здійснення прав та відновлення умов для провадження ними ефективної діяльності;

- подоланні травм досвіду війни, сприянні здійсненню заходів подальшої суспільної інтеграції та міжкультурного діалогу на територіях, де відбувалися бойові дії або які були деокуповані, відновленні втрачених з огляду на бойові дії комунікаційних зв'язків серед національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

необхідність подолання наслідків російської насильницької асиміляційної політики, яку можна визначити як публічні чи таємні заходи із застосування державного апарату примусу, спрямовані на маргіналізацію та викорінення української або іншої етнічної, мовної, релігійної самобутності та самоідентифікації на користь російської. До зазначених наслідків належить, зокрема:

- втрата носіїв мов національних меншин (спільнот) та корінних народів України, можливостей вивчати та застосовувати рідні мови, звуження сфери їх використання;

- втрата автентичних імен та найменувань;

- відсутність перекладів на українську мову, на мови національних меншин (спільнот) та корінних народів України текстів, що мають особливе значення для задоволення релігійних та інших культурних потреб;

- недостатня доступність освіти різних рівнів українською мовою, мовами національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- недостатність можливостей провадити наукову, мистецьку та релігійну діяльність українською мовою, мовами національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- сприйняття національними меншинами (спільнотами) історії України та власної історії в українському суспільстві та за його межами крізь призму російської історіографії;

- значна частка представленості у публічному просторі символів та місць пам'яті, які відображають російську культуру та російський імперський історичний наратив, одночасно з нехтуванням локальною історією, маргіналізацією української історії та культури, історії та культур національних меншин (спільнот) та корінних народів України, які традиційно проживали на відповідній території.

Таким чином, забезпечення належних можливостей реалізації прав національних меншин (спільнот), корінних народів України, втілення принципів єдності в розмаїтті та суспільної інтеграції в Україні має як

вимір імплементації міжнародних стандартів, що відповідає європейському курсу України, так і кілька унікальних обставин, що потребують належного врахування під час формування та реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України.

Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Протягом останніх років в Україні було зроблено ряд позитивних інституційних кроків, зокрема на центральному рівні, щодо удосконалення державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України, а саме:

запроваджено підтримку окремих проектів національних меншин (спільнот) та корінних народів України у межах загальнодоступних грантових програм Українського культурного фонду;

забезпечено створення теле- та радіопрограм про та для національних меншин (спільнот) у межах роботи Координаційного центру мовлення національних меншин АТ “НСТУ” (з осередками мовлення в регіонах);

розпочала роботу ДЕСС, завдяки чому, зокрема, було відновлено функціонування профільного моніторингового та дорадчого експертного механізму у межах членства України в Раді Європи та Організації Об'єднаних Націй;

посилено процеси діалогу з міжнародними партнерами та розширено мережу контактів з громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

МОН продовжило підтримку друку підручників мовами національних меншин (спільнот) і можливостей здобуття освіти рідною мовою, вивчення рідної мови, включило в типову освітню програму 5 і 6 класів Нової української школи предмет “Культура добросусідства”, спрямований на розвиток громадянської, міжкультурної освіти та підвищення порозуміння і толерантності у ставленні до представників національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

МВС, Національна поліція, СБУ та Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини удосконалили механізм оперативного реагування на випадки дискримінації та спроб розпалювання ворожнечі на етнічному чи релігійному ґрунті;

Український інститут національної пам'яті сприяв реалізації різних проектів відновлення та збереження історичної пам'яті про події, важливі для різних національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

ухвалено стратегічні рамкові документи у сфері національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України, зокрема

Стратегію розвитку кримськотатарської мови на 2022—2032 роки та Стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року.

Досвід збройної агресії додатково акцентував, що Україна має розвинену мережу громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України із значною спроможністю до міжнародного партнерства та мобілізації внутрішніх ресурсів. Відповідно має значний потенціал об'єднання зусиль органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства у відновленні України після трагічного досвіду вторгнення Російської Федерації, у реалізації цінностей Конституції України та цілей державної політики, спрямованої на практичне втілення принципу єдності в розмаїтті та інтеграції українського суспільства.

Однак, незважаючи на окремі важливі державні заходи і інституційний механізм, державній етнополітиці протягом тривалого часу були властиві деякі характеристики, що стали причинами виникнення окреслених раніше проблем, зокрема:

тривала відсутність чіткої стратегії, пріоритетів та цілей державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України, відсутність модернізованого рамкового законодавства (до 2022 року), а також механізму реалізації та захисту прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

переважно низький рівень пріоритезації питань державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України, зокрема на регіональному та місцевому рівні;

недовготривалий час існування, низький кадровий потенціал, слабкі організаційні та функціональні можливості органів державної влади, які у попередні періоди забезпечували формування та реалізували державну політику у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України;

відсутність сталого, достатнього та пропорційного етнонаціональній ситуації фінансування державної політики і заходів у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України на центральному, регіональному та місцевому рівні з метою збереження і розвитку самоідентифікації національних меншин (спільнот) та корінних народів України, інтеграції українського суспільства, особливо в умовах збройної агресії та поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2;

відсутність актуальних і детальних даних про кількість осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, їх мовної та релігійної ідентичності (останній Всеукраїнський перепис населення проводився у 2001 році), а також з окремих питань, пов'язаних із забезпеченням їх прав на регіональному рівні. Наявність зазначених даних є необхідною умовою належного формування державної політики у відповідних сферах;

відсутність системних інструментів для підтримки інституційного розвитку громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

недостатня кількість та фрагментарний характер ініціатив і проектів, спрямованих на інтеграцію українського суспільства, захист прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України, підвищення широкої громадянської обізнаності про внесок та необхідність розвитку ідентичності національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

відсутність системної державної підтримки для ряду унікальних культур та мов, яким загрожує зникнення, зокрема караїмської, кримчацької, надазовських греків, гагаузької, критичне становище яких інтенсифікувалося з початком збройної агресії;

відсутність заходів щодо посилення державної підтримки вразливих груп національних меншин (спільнот) та корінних народів України, у тому числі тих, які страждають від таких численних факторів дискримінації, як стать, вік тощо;

необхідність розроблення комплексу заходів для усунення наслідків збройної агресії, що ґрунтується на плані відновлення України та охоплює політику суспільної інтеграції, зокрема в контексті забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України.

Необхідність розв'язання проблеми програмним методом впливає із наведеного огляду ситуації, комплексу причин її виникнення та визначення одним із пріоритетів держави на шляху до збереження загальнонаціональної єдності та поступу в напрямі європейської інтеграції. Програмний метод забезпечить комплексний підхід під час вирішення окреслених питань, які не можуть бути розв'язані засобами територіального чи галузевого управління та які потребують державної підтримки, належної координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Його застосування дасть змогу охопити впровадження різних заходів державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України на національному та регіональному рівні, зокрема у сферах освіти, культури, медіа, участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, соціально-економічному житті тощо. Використання програмного методу,

належна міжвідомча координація та багаторічне стабільне фінансування надасть можливість:

розробити та забезпечити дієвість механізму реалізації положень оновленого законодавства у сфері національних меншин (спільнот), забезпечення прав корінних народів України;

впровадити системні рішення для соціально незахищених груп та вразливих осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України і які зазнали впливу численних факторів дискримінації;

подолати тяжкі наслідки збройної агресії та російських імперських асиміляційних політик;

сприяти реалізації всеохопної політики суспільної інтеграції.

Мета Програми

Метою Програми є створення сталих інституційних умов на загальнодержавному та регіональному рівні для задоволення потреб та ефективної реалізації прав і можливостей національних меншин (спільнот) та корінних народів України відповідно до міжнародних нормативно-правових стандартів, сприяння міжкультурній компетентності, взаємодії та порозумінню, інтеграції українського суспільства в умовах необхідності подолання наслідків збройної агресії та російських асиміляційних політик.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Можливі два варіанти розв'язання проблеми.

Перший варіант передбачає, що заходи з питань етнополітики можуть здійснюватися автономно на регіональному рівні та з мінімальною координацією на центральному рівні, оскільки реформа децентралізації уможливила гнучкість підходів і бюджетного планування на рівні кожної територіальної громади. Такий варіант ґрунтується на припущенні, що унікальність ситуації кожної територіальної громади зможе здобути більше належної уваги на місцевому рівні, ніж на центральному, а отже, визначені заходи будуть більш ефективними.

Однак такий варіант у контексті реалізації прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України радше створює численні ризики, ніж розширює можливості інституційної ефективності. Це пов'язано з двома ключовими факторами:

сфера етнополітики об'єктивно складна і вимагає фахової спеціалізації для адекватного розуміння її процесів, потреб і ризиків, а також її міжнародних нормативно-правових стандартів, а отже,

нереалістично очікувати, що відповідні спеціалісти будуть наявні в усіх територіальних громадах, де існує потреба в ухваленні рішень з питань національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

на місцевому рівні рішення, зокрема бюджетні, ухвалюють виборні посадові особи, які змушені керуватися перевагами більшості, водночас електоральна більшість не обов'язково має достатнє розуміння і чутливість до потреб національних меншин (спільнот) та корінних народів України у своїй територіальній громаді. Таким чином, ці спільноти можуть опинитися в ситуації, коли рішення ухвалюють, керуючись думкою більшості без належної уваги до прав меншості.

Отже, фахова спеціалізація у сфері етнополітики, адекватна захищеність посадових осіб від політичного тиску, поєднання розуміння регіональних особливостей з універсальними конституційними принципами і міжнародними нормативно-правовими стандартами, залучення громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України є критично важливими для успішної державної політики, спрямованої на реалізацію рівних прав і можливостей громадян України з повагою до багатоманітності їх етнічної, мовної та релігійної ідентичності, забезпечення суспільної інтеграції. Таким чином, у другому варіанті важливо зафіксувати програмні цілі, завдання та обсяги фінансування на загальнонаціональному та регіональному рівні, а також віднайти конструктивний інституційний механізм взаємодії між центральними органами виконавчої влади та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування. Результати додаткового аналізу вивчення досвіду формування та реалізації державної етнополітики в інших країнах (зокрема в Литві, Румунії, Словенії) та врахування комплексного характеру поточних викликів свідчать про те, що такий варіант загальнонаціонального спрямування і координації з увагою до регіональної специфіки може дати суттєво кращі результати в реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України.

Такий підхід відповідає положенням Закону України "Про національні меншини (спільноти) України" та є найбільш доцільним у контексті необхідності належного цілеспрямованого виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань, зокрема за Рамковою конвенцією про захист національних меншин 1995 року та Європейською хартією регіональних мов або мов меншин 1992 року.

Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Проблему передбачається розв'язати у межах Програми шляхом здійснення комплексу заходів, спрямованих на:

забезпечення освітніх прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, розвитку багатомовної та

міжкультурної компетентностей здобувачів повної загальної середньої освіти, зокрема:

- забезпечення належних можливостей для здобуття повної загальної середньої освіти мовами національних меншин (спільнот) та корінних народів України одночасно з державною мовою, вивчення мов національної меншини (спільноти), корінного народу України відповідно до національного законодавства;

- впровадження в закладах загальної середньої освіти компонентів, спрямованих на поглиблення розуміння етнічного розмаїття України та світу шляхом внесення змін до навчальних програм;

- підтримку масштабування успішного досвіду та видання навчальної літератури у межах курсу “Культура добросусідства”, який включає в загальноукраїнський контекст етнокультурне, релігійне та мовне різноманіття різних областей України;

- продовження регулярного діалогу з державами — членами ЄС у рамках міжвідомчих урядових груп та консультативних, дорадчих та інших допоміжних рад з особами, які належать до національних меншин (спільнот), стосовно задоволення освітніх потреб національної меншини (спільноти), зокрема забезпечення високої якості викладання державної мови, розвитку та підтримки рідної мови національної меншини (спільноти), навчальних програм та інших аспектів освітнього процесу;

- розвиток партнерських відносин та співробітництво між закладами освіти та установами, що забезпечують підвищення кваліфікації педагогічних працівників України та держав — членів ЄС, для виконання спільних програм, розроблення та видання навчальних матеріалів (підручників/посібників) із залученням донорської/матеріально-технічної допомоги;

посилення можливостей використання мов національних меншин (спільнот) та корінних народів України, зокрема:

- розроблення порядку створення та функціонування спеціалізованих книгарень, утворених для реалізації прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України, передбачених Законами України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” та “Про національні меншини (спільноти) України”;

- розроблення Стратегії збереження та розвитку мов надазовських греків України;

- розроблення методології використання мов національних меншин (спільнот), зокрема, але не виключно, під час надання будь-якої топографічної інформації, комунікації з органами влади, в тому числі під час надання екстреної допомоги у місцевостях, в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот), або в

яких такі особи становлять значну частину населення (не менше 15 відсотків загальної кількості жителів села, селища, міста за даними останнього Всеукраїнського перепису населення), на прохання таких осіб і якщо таке прохання відповідає реальним потребам, відповідно до основних положень Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин;

- підтримку проектів та заходів, спрямованих на збереження та ревіталізацію мов і культур національних меншин (спільнот) та корінних народів України, які перебувають під загрозою зникнення;

- внесення змін до національного законодавства стосовно здійснення ДЕСС функції контролю за додержанням законодавства у сфері національних меншин (спільнот), забезпечення прав корінних народів України, зокрема щодо застосування мов національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- проведення моніторингу додержання мовних прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України, публікування відповідних звітів на офіційному веб-сайті ДЕСС;

подолання наслідків збройної агресії у контексті забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України, зокрема:

- сприяння подоланню складних життєвих обставин, насамперед сім'ями, що вимушені вдаватися до трудової міграції, проживають у тимчасових поселеннях або мають незадовільні житлово-побутові умови, з урахуванням можливих мовних, культурних, а внаслідок цього і соціальних бар'єрів (зокрема, для осіб, які належать до ромської національної меншини (спільноти));

- вшанування та висвітлення досвіду участі національних меншин (спільнот) та корінних народів України у протидії збройній агресії;

- проведення консультацій з громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот) та корінних народів України щодо підготовки до проведення Всеукраїнського перепису населення;

- проведення досліджень, спрямованих на розуміння культурних втрат, спричинених збройною агресією після 2014 року;

- сприяння здійсненню заходів та реалізації проектів, спрямованих на подолання травм досвіду війни, подальшу суспільну інтеграцію та міжкультурний діалог на територіях, де відбувалися бойові дії або які були деокуповані, відновлення втрачених з огляду на бойові дії комунікаційних зв'язків серед національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- відновлення об'єктів історичної пам'яті, релігійного та культурного значення національних меншин (спільнот) та корінних народів України за

результатами консультацій з громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- підтримку зв'язку ДЕСС з представниками громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України, які вимушено перебувають за кордоном;

збереження культур та історичної пам'яті національних меншин (спільнот) та корінних народів України, зокрема:

- створення переліку місць та об'єктів історичного, релігійного та культурного значення для національних меншин (спільнот) України;

- створення туристичних маршрутів, популяризацію об'єктів історичного, релігійного та культурного значення для національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- сприяння здійсненню заходів щодо оцифрування нематеріальної культурної спадщини національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- запровадження грантової програми підтримки видання двомовних книг (державною мовою та мовою національної меншини (спільноти) чи корінного народу України);

- проведення щорічного Фестивалю національних меншин та корінних народів України "Єдність у розмаїтті" як майданчика для відзначення етнічного розмаїття України та представлення культур народів України широкій громадськості;

- формування переліку місць та об'єктів релігійного та культурного значення корінних народів України, порядку користування цими об'єктами, їх фінансування та отримання доходів від такої діяльності;

- сприяння відновленню історичних топонімів місць традиційного проживання національних меншин (спільнот) та корінних народів України, врахування позицій національних меншин (спільнот), корінних народів України під час перейменування топонімів;

- розширення можливостей для вивчення української мови особами, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, а також мов національних меншин (спільнот) та корінних народів України всіма, хто цього бажає;

- створення єдиної бази даних музейних зібрань, зокрема культурних цінностей, які мають історичне, релігійне, культурне значення для національних меншин (спільнот) та корінних народів України, сприяння процесу оцифрування відповідних музейних предметів та зібрань для запобігання їх втрати;

забезпечення інформаційних прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України, поширення інформації про етнічне розмаїття України, зокрема:

- створення програми державної підтримки зареєстрованих медіа, які цілеспрямовано сприяють розвитку мов та культур національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- створення порядку надання державної підтримки зареєстрованим медіа, які цілеспрямовано сприяють розвитку мов та культур національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- сприяння створенню та демонстрації кіно- і телевізійних аудіовізуальних творів про життя та культуру національних меншин (спільнот) та корінних народів України, популяризації принципу єдності у розмаїтті;

запобігання та протидію дискримінації осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, зокрема:

- створення системи моніторингу мови ворожнечі в українському інформаційному просторі;

- підвищення обізнаності про особливості виявлення мови ворожнечі, способи боротьби та запобігання мові ворожнечі в органах державної влади, органах місцевого самоврядування;

- удосконалення механізму реагування на випадки мови ворожнечі та дискримінації відповідно до міжнародних стандартів;

- проведення широких інформаційних кампаній з метою запобігання поширенню мови ворожнечі, запобігання дискримінації та досягнення цілей виконання Програми;

посилення спроможності громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України, зокрема:

- запровадження механізму національних і регіональних програм підтримки на конкурсній основі проектів та заходів громадянського суспільства, спрямованих на підтримку і розвиток культурної, мовної самобутності національних меншин (спільнот) та корінних народів України, міжкультурного діалогу, подолання наслідків збройної агресії, провадження мистецької, наукової і просвітницької діяльності, спрямованої на вивчення та збереження пам'яті про досвід консолідації національних меншин (спільнот) та корінних народів України в опорі збройній агресії, внесок національних меншин (спільнот) та корінних народів України в культуру, історію, науку українського суспільства тощо;

- створення та ведення переліку громадських об'єднань національних меншин (спільнот), що провадять свою діяльність в Україні, з подальшим оприлюдненням інформації про їх діяльність на офіційному веб-сайті ДЕСС;

- проведення щорічного форуму національних меншин (спільнот) та корінних народів України як головного інформаційного майданчика для обговорення актуальних питань у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України із заінтересованими сторонами за участю органів державної влади;

- розроблення Порядку утворення та функціонування Центру національних меншин (спільнот);

- внесення відповідних змін до статті 15 Закону України “Про оренду державного та комунального майна” з подальшим внесенням змін до Методики розрахунку орендної плати за державне майно, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2021 р. № 630 “Деякі питання розрахунку орендної плати за державне майно” (Офіційний вісник України, 2021 р., № 51, ст. 3151), з метою підвищення доступу громадських об’єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України до можливостей оренди для забезпечення провадження статутної діяльності;

- підвищення спроможності громадських об’єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України, зокрема з питань проектного менеджменту, та їх обізнаності про наявні можливості державної підтримки та підтримки вітчизняних та іноземних донорських організацій;

розширення присутності та посилення інституційної спроможності ДЕСС на загальнонаціональному та регіональному рівні, забезпечення вироблення сталого механізму участі національних меншин (спільнот) та корінних народів України у формуванні та реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпеченні прав корінних народів України, зокрема:

- забезпечення можливості створення консультативно-дорадчого органу при ДЕСС, до складу якого включаються представники громадських об’єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- забезпечення можливості створення консультативно-дорадчих органів з питань національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України при територіальних органах ДЕСС;

- розвиток публічного діалогу з питань забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України, загальнонаціональної єдності, інтеграції українського суспільства;

- забезпечення можливості утворення робочих груп з окремих питань забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України на загальнодержавному та регіональному рівні за участю територіальних органів ДЕСС, центральних та місцевих органів виконавчої

влади, органів місцевого самоврядування та представників громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України;

- проведення заходів з підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань урядування у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та забезпечення прав корінних народів України;

- налагодження співпраці ДЕСС з міжнародними організаціями та органами влади іноземних держав у сфері захисту прав національних меншин (спільнот) та корінних народів щодо обміну досвідом з питань формування та реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот), забезпечення захисту прав корінних народів;

- проведення загальнонаціональних та регіональних досліджень з метою оновлення та моніторингу даних щодо етнічних, мовних та релігійних ідентичностей жителів України, демографічних змін, виявлення суспільного ставлення до національних меншин (спільнот), корінних народів України, конфліктогенного потенціалу та актуальних питань у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та корінних народів України.

Строк виконання Програми: 2024—2034 роки.

Очікувані результати виконання Програми,
визначення її ефективності

За результатами виконання Програми очікується досягти таких результатів:

щонайменше 90 відсотків осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, відчують себе невід'ємною частиною українського суспільства;

щонайменше 90 відсотків громадян України ідентифікують національні меншини (спільноти) та корінні народи України як невід'ємну частину українського суспільства;

значення індексу соціальної дистанції до національних меншин (спільнот) та корінних народів України (за шкалою Е. Богардуса) становить 3,5 бала;

щонайменше 75 відсотків громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України поінформовані про наявні можливості державної підтримки на загальнонаціональному, регіональному рівні, задоволені та користуються ними;

щонайменше 75 відсотків громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та корінних народів України поінформовані про

доступний механізм залучення громадськості до ухвалення рішень на загальнонаціональному та регіональному рівні та задоволені ним.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних
і трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

Фінансування Програми передбачається здійснювати за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Орієнтовний обсяг фінансування Програми на весь строк її дії визначається з урахуванням доступної міжнародної підтримки.
